

VÝZNAMNÉ ŽIVOTNÉ JUBILEUM PROFESORKY ĽUDMILY LIPTÁKOVEJ

Katarína Vužňáková

*Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove
Ul. 17. novembra 15, Prešov
E-mail: katarina.vuznakova@unipo.sk*

V júni tohto roku oslávila životné jubileum prof. PaedDr. Ľudmila Liptáková, CSc., ktorá pôsobí na Katedre komunikačnej a literárnej výchovy Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove. Takéto medzníky v živote ponúkajú blahoželateľ k osobným a profesijným úspechom, ale zároveň bilancovať a pripomenúť si prácu človeka, ktorý s nadšením venoval mnoho rokov skúmaniu jazyka a, napriek mnohým prekážkam, neúnavnému presadzovaniu aplikácie evidentných expertíznych zistení do školskej praxe.

Profesijný život profesorky Liptákovvej je od začiatku spätý s jazykovedou, konkrétne s derivatológiou a popredným jazykovedcom v tejto oblasti na Slovensku, Jurajom Furdíkom. Z tejto spolupráce vzišla prvá monografia Ľudmily Liptákovvej s názvom *Okazionalizmy v hovorenej slovenčine* (2000), ktorá predurčila hlavné tematické oblasti celoživotného záujmu i metódy skúmania, a to odkrývanie procesov v slovtvornom vývine u detí a získavanie poznatkov o jazykových znalostiach na základe zberu údajov priamo v teréne.

Túto etapu a na to nadväzujúcu prácu v oblasti poznávania a vyučovania jazyka opísala veľmi detailne už Ľuba Sičáková v laudáciu na počesť predchádzajúceho výročia na stránkach Slovenskej reči (2013). Preto v tomto príspevku upriamime pozornosť na poslednú dekádu a „empirické dáta“ z tejto fázy profesijného života, v ktorej Ľudmila Liptáková zamerala svoju pozornosť predovšetkým na lingvodidaktiku, resp. didaktiku či vyučovanie materinského jazyka a jazykový vývin dieťaťa.

V poslednom decénií sa jubilantkine knižné práce, štúdie a vystúpenia na konferenciách doma i v zahraničí viažu na grantové projekty, ktoré boli riešené prevažne pod jej vedením. Výnimkou je iba projekt APVV-15-0273 s názvom *Experimentálne overovanie programov na stimuláciu exekutívnych funkcií slaboprosievajúceho žiaka (na konci 1. stupňa školskej dochádzky)*. Jeho vyústením bola kolektívna monografia *Diagnostika a stimulácia kognitívnych a exekutívnych funkcií žiaka v mladšom školskom veku* (Kovalčíková et. al. 2015, 2016, 2. dopl. vyd.), v ktorej sa Ľ. Liptáková venovala *Stimulácii exekutívneho fungovania žiaka v lingvodidaktickom kontexte*. Spolu s ďalšími kolegami (I. Kovalčíková, M. Klimovič, M. Kopčíková, E. Gogová) pracovala na programe na stimuláciu kognitívnych a exekutívnych funkcií žiaka v predmete slovenský jazyk. Práca na tomto projekte však predznačila ďalšiu veľkú tému, ktorá sa stala predmetom aktuálneho záujmu a ďalšieho grantového projektu riešeného v posledných troch rokoch. Pozornosť na vzťah jazyka a kognície sa totiž nezastavila pri slovtvorbe, ale rozšírila sa na vzťah exekutívnych funkcií a porozumenia textu (o tom pozri ďalej). Z viacerých publikácií zameraných na túto oblasť treba spomenúť predovšetkým zahraničnú prácu *An educational model for mediation of pupils' executive functioning during factual reading* (2019, spoluautori I. Kovalčíková, M. Klimovič).

Azda najpopulárnejšou prácou, inšpirujúcou aj českých kolegov, odborníkov v oblasti didaktiky materinského jazyka, ktorá vyšla pod vedením Ľ. Liptákovovej, je *Integrovaná didaktika slovenského jazyka a literatúry pre primárne vzdelávanie*. Publikácia vznikla v rámci projektu KEGA 3/7270/09 a jej prvé vydanie vyšlo už v roku 2011. No jej úspech v školskej praxi a dopyt po vysokoškolskej učebnici zo strany študentov programu učiteľstvo pre primárne vzdelávanie na Pedagogickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove spôsobili, že v roku 2015 vyšla značne prepracovaná a doplnená verzia. Úsilie o zmyslupnosť vyučovania oblasti jazyk a komunikácia, slovenský jazyk a literatúra sa posunul v tejto etape o návrh kurikula (ktorý je súčasťou 2. vydania) odrážajúci najnovšie poznatky o jazyku a jazykovom vývine dieťaťa a komunikačné potreby žiaka na primárnom stupni vzdelávania. Neúnavná snaha presadiť efektívnosť a opodstatnenosť vyučovania materinského jazyka viedla k tomu, že dnes už to nie je iba návrh. Ľ. Liptáková je od roku 2021 predsedníčkou Ústrednej komisie pre predprimárne a základné vzdelávanie pri Národnom inštitúte vzdelávania a mládeže (predtým Štátny pedagogický ústav) za oblasť jazyk a komu-

nikácia, slovenský jazyk a literatúra, a podieľa sa na novej reforme Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky.

Životná túžba jubilantky, aby vyučovanie slovenčiny vyvolávalo záujem o jazyk a radosť z poznávania jazyka, sa premietla do rozhodnutia, že s tímom Katedry komunikačnej a literárnej výchovy na Pedagogickej fakulte Prešovskej univerzity napíše *Encyklopédiu jazyka pre deti*, ktorá popularizačným spôsobom bude odpovedať deťom na otázky súvisiace s jazykom a vzťahom jazyka a literatúry, napr.: Ako a prečo komunikujeme? Ako rastiem do reči? Kde všade hovoria ľudia po slovensky? Môžu slová zostarnúť alebo narodiť sa? Môžu sa slová stratiť? Čo nám pomáha pri porozumení textu? Dá sa kresliť slovami? Je literatúra tajné šifrovanie? Z čoho sa skladá kniha? Ako vyzerajú básne pre oko? Čo nám pomáha pri tvorení textu? Kniha s rovnomenným názvom ako grantový projekt KEGA 02PU-4/2012 vyšla v roku 2014. Vydanie financované z grantových prostriedkov nebolo predajné a nízky počet výtlačkov nezodpovedal záujmu o publikáciu. A tak aj v tomto prípade kniha vyšla v 2., upravenom vydaní, a to v roku 2019 vo vydavateľstve Perfekt pod názvom *Encyklopédia slovenského jazyka pre deti*, čím sa stala dostupnou pre širokú verejnosť.

Aj ďalšia časť posledného decénia bola poznačená lingvodidaktikou a hľadáním odpovedí na otázky, ktoré si jubilantka kládla: Vieme, čo sa žiak potrebuje učiť o svojom materinskom jazyku? Čo vieme o spontánnom, implicitnom jazykovom vedomí, keď chceme formovať poučené vedomie či explicitné znalosti o jazyku? Odpovede prišli čiastočne so skúmaním troch oblastí jazykového vývinu dieťaťa (implicitné znalosti o vlastnostiach naratívneho textu a o procese jeho tvorby, implicitné znalosti lexikálnej kategorizácie a slovotvorné implicitné znalosti) v rámci riešenia grantového projektu *Implicitné jazykové znalosti dieťaťa mladšieho školského veku* (VEGA 1/0353/18). V monografii *Implicitné jazykové znalosti dieťaťa* (2020, spoluautori M. Klimovič, K. Vužňáková, M. Kopčíková) sa, ako inak, Ľ. Liptáková zamerala na skúmanie slovotvorných znalostí detí na začiatku školskej dochádzky. No ani po vydaní knižnej publikácie sa s odpoveďami na vyššie položené otázky neuspokojila a do dnešného dňa vyhodnocuje dáta a píše štúdie, ktoré riešia problém implicitných znalostí detí o slovotvorbe. Za tie, ktoré vyšli, i tie, ktoré ešte nie sú publikované, možno spomenúť *Implicitné znalosti dieťaťa o slovotvornom hniezde* (2022).

Nadväzujúc na skúmanie exekutívnych funkcií a porozumenia textu v predchádzajúcom období (v rámci vyššie spomenutého projektu APVV, s týmto záujmom súvisí aj vydanie odbornej knižnej publikácie *Edukačný model rozvíjania porozumenia textu v primárnom vzdelávaní*, 2013, spoluautorka D. Cibáková) a potrebu disponovať vedomosťami o jazykových znalostiach žiakov, ak má byť výučba materinského jazyka efektívna, sa v posledných rokoch jubilantka znova s tímom Katedry

komunikačnej a literárnej výchovy venuje skúmaniu porozumenia textu. Grantový projekt VEGA 1/0061/21 *Procedurálne jazykové znalosti dieťaťa o porozumení textu* je zameraný na odhaľovanie predstáv žiakov o počúvaní a čítaní textu a o tvorbe online a offline inferencií, ktoré ovplyvňujú porozumenie troch typov textov – naratívneho, informačného a multimodálneho.

Množstvo ďalších štúdií a príspevkov o uvedených problémoch a predmetoch záujmu Ľudmily Liptákovej nie je možné na tomto mieste menovať, no nespomenúť nemožno presah jej expertízy aj za hranice Slovenska. S kolegami z Česka a Poľska jubilančka spolupracovala na didaktike a praktickej príručke pre učiteľov českého jazyka *Školní výpravy do krajiny češtiny* (S. Štěpánek a kol. 2020). Spojenie s medzinárodným kontextom vytvára aj prostredníctvom účasti na medzinárodných podujatiach, ktoré organizuje asociácia ARLE – The International Association for Research in L1 Education (Cyprus, 2022; Lisabon, 2019; Tallinn, 2017; Odense, 2015; Paríž, 2013) i Komisia pre slovanskú slovtvorbu pri slovtvornom komitáte slavistov. Ako jej členka na konferenciách vystupuje s témou detskej slovtvorby (naposledy Prešov, 2021; Ochrid, 2023). Osobitné miesto v jej cestách po svete má ročný pobyt na Univerzite v Novom Sade v Srbsku, na ktorej pôsobila ako lektorka slovenského jazyka a kultúry.

Veľká vďaka patrí pani profesorke Liptákovej aj za kreovanie Katedry komunikačnej a literárnej výchovy na Pedagogickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove. Polovicu členov totiž v súčasnosti tvoria práve jej bývalí doktorandi. Jednou z členiek pracoviska je aj autorka tohto medailónu, ktorá sa stala súčasťou tímu už v začiatkoch existencie katedry. Teda nebola doktorandkou Ľ. Liptákovej, no možno nie náhodou začala doktorandské štúdium a vedeckú dráhu práve recenziou na prvú monografickú prácu jubilančky *Okazionalizmy v hovorenej slovenčine* (2000).

Vážená pani profesorka, milá Ľudka, prajeme Ti veľa zdravia, aby si mohla naďalej udržiavať osobné vzťahy s tými, s ktorými sa navzájom odborne obohacuješ doma i v zahraničí, a tak obohacuješ i poznanie v oblasti lingvodidaktiky. Prajeme Ti neutíchajúci záujem o jazykový vývin dieťaťa a vzdelávanie materinského jazyka i radosť z úspechov na tomto poli, ku ktorému Ťa vedie celoživotné snaženie.

Literatúra

- KOVALČÍKOVÁ, I. a kol. (2015): *Diagnostika a stimulácia kognitívnych a exekutívnych funkcií žiaka v mladšom školskom veku*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity.
- KOVALČÍKOVÁ, I. a kol. (2016): *Diagnostika a stimulácia kognitívnych a exekutívnych funkcií žiaka v mladšom školskom veku*. 2. dopl. vyd. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity.
- KOVALČÍKOVÁ, I. – LIPTÁKOVÁ, Ľ. – KLIMOVIČ, M. (2019): An educational model for mediation of pupils' executive functioning during factual reading. In: *Advances in mediated learning experience for 21st century education: competencies, contexts and culture*. Singapore: Cengage, 23 – 52.

- LIPTÁKOVÁ, E. (2000): *Okazionalizmy v hovorenej slovenčine*. Prešov: Náuka.
- LIPTÁKOVÁ, E. a kol. (2011): *Integrovaná didaktika slovenského jazyka a literatúry pre primárne vzdelávanie*. Prešov: Pedagogická fakulta.
- LIPTÁKOVÁ, E. – CIBÁKOVÁ, D. (2013): *Edukačný model rozvíjania porozumenia textu v primárnom vzdelávaní*. Prešov: Pedagogická fakulta.
- LIPTÁKOVÁ, E. – KLIMOVIČ, M. (eds.) (2014): *Encyklopédia jazyka pre deti*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta.
- LIPTÁKOVÁ, E. a kol. (2015): *Integrovaná didaktika slovenského jazyka a literatúry pre primárne vzdelávanie*. 2. dopl. vyd. Prešov: Pedagogická fakulta.
- LIPTÁKOVÁ, E. – KLIMOVIČ, M. (eds.) (2019): *Encyklopédia slovenského jazyka pre deti*. Bratislava: Perfekt.
- LIPTÁKOVÁ, E. (2020): Slovtvorné znalosti. In: *Implicitné jazykové znalosti dieťaťa*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity.
- LIPTÁKOVÁ, E. (2022): Implicitné znalosti dieťaťa o slovtvornom hniezde. In: Ološtiak, M. – Liptáková, E. – Bednárová Gibová, K. (eds.): *Slovanská slovtvorba: synchronia, inovácie, neologizácia*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 411 – 428.
- SÍČÁKOVÁ, E. (2013): Životné jubileum docentky Ľudmily Liptákovej. In: *Slovenská reč*, 78/3 – 4, 242 – 248.
- ŠTEPÁNIK, S. a kol. (2020): *Školní výpravy do krajiny češtiny*. Plzeň: Nakladatelství Fraus.